

**«Теорія та методика навчання суспільних дисциплін»
науково-педагогічний журнал, вип.5, СумДПУ ім.А.С.Макаренка, 2017.**

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів цієї багатогранної проблеми. Перспективними напрямками подальших наукових розвідок, на наш погляд, може стати дослідження інших форм і методів діяльності військово-педагогічних музеїв, ефективного розвитку системи професійної підготовки майбутніх військових засобами музейної педагогіки, а також дослідження регіонального компоненту в діяльності цих музеїв.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьев А. Полковые музеи русской армии – хранители воинской славы Отечества / А.Афанасьев // Отеч. зап. – 2003. – № 1 (9). – С. 326-334. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.strana-oz.ru/?numid=10&article=52>.
2. Денисенко Г.Г. Воєнна історія України в контексті дослідження і збереження культурної спадщини / Г.Г. Денисенко. – К.: Інститут історії України НАН України, 2011.–289 с.
3. Журнал Министерства народного образования. СПб.: Типография В. С. Балашова и К. – 1897. – апрель – 615 с.
4. Каспаринская С. А. Музеи России и влияние государственной политики на их развитие (XVIII-нач. XX вв.) / С. А. Каспаринская // Музеи и власть. Государственная политика в области музейного дела. – М., 1991. – Ч. 1. – С. 9–21.
5. Краткий обзор деятельности Педагогического музея военно-учебных заведений за 1877 год // Педагогический сборник. Кн. XII. 1877: СПб., 1877. – С. 1334-1356.
6. Коховский В. П. Двадцатипятилетие Педагогического музея военно-учебных заведений (1864-1889) / В. П. Коховский. – СПб., 1889.– С. 32.
7. Кениг А. Музеи на службе народного образования / А. Кениг // Естествознание и география. – 1906. – Окт. (№ 1). – С. 59 – 66.
8. Кузнецов А.М. История создания и развития отечественных военных музеев / А.М.Кузнецов // Вестник Военного университета. – 2006. – № 4. – С. 73-80.
9. Кузнецов А.М. Военные музеи в императорской России / А.М.Кузнецов // Военно-исторический журнал. – 2007. – № 2. – С. 56-61.
10. Новорусский М. В. Музеи и их образовательное значение /М. В. Новорусский // Помощь семье и школе. – М., 1911. – Т. 6. – С.38.
11. Юхневич М. Ю. Я поведу тебя в музей : учеб. пособ. по музейной педагогике / М. Ю. Юхневич ; М-во культуры РФ и [др.]. – М., 2001. – 224 с.

REFERENCES

1. Afanas'yev A. Polkovyye muzei russkoy armii – khraniteli voinskoy slavy Otechestva / A.Afanas'yev // Otech. zap. – 2003. – № 1 (9). – S. 326-334. [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.strana-oz.ru/?numid=10&article=52>.
2. Denisenko G.G. Voënná istoriýa Ukraïni v kontekstí doslídzhennya í zberezheniya kul'turnóï spadshchini / G.G. Denisenko. – K.: Ínstitut istoriï Ukraïni NAN Ukraïni, 2011.–289 s.
3. Zhurnal Ministerstva narodnogo obrazovaniya. SPb.: Tipografiya V. S. Balashova i K. – 1897. – aprel' – 615 s.
4. Kasparinskaya S. A. Muzei Rossii i vliyaniye gosudarstvennoy politiki na ikh razvitiye (KHUSH-nach. KHKH vv.) / S. A. Kasparinskaya // Muzei i vlast'. Gosudarstvennaya politika v oblasti muzeynogo dela. – M., 1991. – CH. 1. – S. 9–21.
5. Kratkiy obzor deyatel'nosti Pedagogicheskogo muzeya voyenno-uchebnykh zavedeniy za 1877 god // Pedagogicheskiy sbornik. Kn. XII. 1877: SPb., 1877. – S. 1334-1356.
6. Kokhovskiy V. P. Dvadsatipyatiletiye Pedagogicheskogo muzeya voyenno-uchebnykh zavedeniy (1864-1889) / V. P. Kokhovskiy. – SPb., 1889.– S. 32.
7. Kenig A. Muzei na sluzhbe narodnogo obrazovaniya / A. Kenig // Yestestvoznaniye i geografiya. – 1906. – Okt. (№ 1). – S. 59 – 66.
8. Kuznetsov A.M. Istoriya sozdaniya i razvitiya otechestvennykh voyennykh muzeyev / A.M.Kuznetsov // Vestnik Voyennogo universiteta. – 2006. – № 4. – S. 73-80.
9. Kuznetsov A.M. Voyennyye muzei v imperatorskoy Rossii / A.M.Kuznetsov // Voyenno-istoricheskiy zhurnal. – 2007. – № 2. – S. 56-61.
10. Novorusskiy M. V. Muzei i ikh obrazovatel'noye znacheniy /M. V. Novorusskiy // Pomoshch' sem'ye i shkole. – M., 1911. – T. 6. – S.38.
11. Yukhnovich M. YU. YA povedu tebya v muzey : ucheb. posob. po muzeynoy pedagogike / M. YU. Yukhnovich ; M-vo kul'tury RF i [dr.]. – M., 2001. – 224 s.

УДК 37.035.6: 745/ 749

Костенко Л.В

завідувач шкільним музеєм Т. Шевченка,
КУ Сумська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів
імені Максима Савченка Сумської міської ради

ЗЕМЛЯ, ЯКУ СХОДИВ ТАРАС...

У статті подано фрагмент екскурсії експозиційного розділу «Земля, яку сходить Тарас...». Зазначено місця перебування Кобзаря в нашому краї. Особливістю статті є краєзнавче дослідження, яке дозволить використовувати матеріал в підготовці до уроків і в позакласний час. Зібраний матеріал становить інтерес для учнів, учителів, студентів, усіх, кого цікавлять краєзнавчі розвідки.

Ключові слова: екскурсія, краєзнавчі дослідження, краєзнавчі розвідки.

Костенко Л.В. Земля, по которой ходил Тарас.....

В статье подан фрагмент экскурсии экспозиционного раздела «Земля, по которой ходил Тарас...». Указаны места пребывания Кобзаря на нашей земле. Особенностью статьи является краеведческое исследование, которое позволяет использовать материал в подготовке к урокам и в неурочное время. Собранный материал составляет интерес для учеников, учителей, студентов, всех, кого интересует краеведение.

Ключевые слова: *экскурсия, краеведческие исследования, краеведческие разведки.*

Kostenko L.V. The land on which Taras walked ... ..

The article deals with a fragment of expository department of the excursion "The land Taras had crossed..." Hear we marked the places where the great poet used to be. The peculiarity of the article is related to the research of our native literature which enables us to use it during our lesson preparation and in extra-school activities. The collected material of the exhibition will be interesting for teachers, students and everybody who is fond of native literature research.

Key words: *excursion, local lore studies, local lore exploration.*

Багатоградна й невичерпна тема краєзнавчих досліджень про перебування Т. Шевченка на Сумщині. До вивчення цієї теми зверталися відомі науковці, журналісти, краєзнавці Н. Сапунін, В. Скакун, Г. Петров, В. Терлецький, В. Дудченко та багато інших. Незважаючи на те, що ще й досі не все досліджено, можна з упевненістю сказати, що не знайти нам такого українця, який би не був знайомий з його творчістю, бо Україна – це Шевченко, а Шевченко – це Україна. Знання рідного краю та любов до нього формують у кожного з нас високі громадянські почуття.

Актуальність теми. Є такі постаті в нашій історії, які вбирають у себе живу душу народу, стають невід'ємною частиною його життя. Тарас Григорович Шевченко по праву посідає центральне місце в українській літературі. Його творчість – виняткове, неповторне явище в історії світової культури, вершинна парость родового дерева. Великого Кобзаря розуміємо настільки, наскільки розуміємо себе – свій час і Україну в ній.

Здається, струменить з тих місць якась особлива енергетика, якась пружина сила пам'яті, народжена тут уже з першим перебуванням його на нашій землі. Хіба не пишаємося ми, що Тарас Григорович під час трьох відвідин України бував на Сумщині.

У лютому 1844 р. Тарас Шевченко разом із П. О. Кулішем, одним із найближчих друзів, уперше приїздить до Глухова.

Він оглядав, вивчав і замальовував різні історичні місця та пам'ятники цього старовинного міста, яке майже все XVIII ст. було столицею Лівобережної України. Екскурсію по Глухову і свої враження про це древнє місто Т.Г. Шевченко описав у повісті «Капитанша», поемі «Сон» і у вірші «Іржавець»:

Ще один «глухівський сюжет» зустрічаємо у вірші, присвяченому Н. В. Тарновській «Кума моя і я». А саме – згадку про уродженця міста, видатного композитора Бортнянського та його духовний концерт «Всюю прискорбна єси, душе моя».

У березні 1845 року, закінчивши Академію художеств, вирушив з Петербурга в другу подорож на Україну. На ночівлю зупинявся у селі Есмань. Там була тоді поштова станція. Далі шлях пролягав через Глухів. Побував і в Миклашевського – власника глухівського родовища каоліну, який, як писав Тарас Григорович «Одной фарфоровой глины продает тысяч на сто в продолжение года» («Капитанша»).

Востаннє Тарас Григорович побував у Глухові 26 серпня 1859 р. Про це згадує Федір Лазаревський у листі до матері: «... Потім зупинялися ще у Глухові в Дмитра Петровича...». (Дмитро Петрович Огієвський – чоловік сестри Лазаревського працював у місті судовим засідателем).

А 4 травня 1861 р. жителі Глухова зустріли домовину з тілом великого Кобзаря, яку перевозили з Петербурга через Москву та Глухів для поховання на Чернечій горі біля Канева.

У 1991 році, з нагоди 130-річчя, у місті було встановлено верстовий знак.

Улітку 1859 р. Т. Г. Шевченко був проїздом у Конотопі. Про це місто він згадував у листі до В. Г. Шевченка від 20 серпня 1859 р. із Прилук : «Сьогодні рушаю в Конотоп».

На честь 125-річчя від дня народження Кобзаря в 1939 р. було встановлено пам'ятник.

Т. Г. Шевченко декілька разів перебував у Кролевець: у лютому 1844 р., повертаючись до Москви, у квітні 1845 р. та у серпні 1859 р. У 1845 р., можливо, зупинявся в родині Рудзинських тоді і виконав портрет Йосифа Федоровича Рудзинського.

...Одноповерховий дерев'яний садибний будинок Рудзинських містився на південно-східній частині міста поблизу старовинного шляху на Глухів. Будинок стояв посеред великого саду з декоративними та фруктовими деревами. Від вулиці до парадного фасаду вела пряма алея.

25 серпня 1859 р. Т. Шевченко проїжджав через Кролевець разом із Федором та Іваном Лазаревськими, прямуючи до Москви. Тут вони зупинялись на ночівлю в будинку Глафіри Матвіївни Огієвської (1839-1902), рідної сестри Лазаревських. Пізніше Тарас Григорович подарував їй «Кобзар» 1860 р. видання з автографом. «Глафире Матвеевне Огиевской На память Т. Шевченко».

Коли у травні 1861 р. через Кролевець везли труну з тілом Т. Шевченка, Г.М. Огієвська організувала зустріч жалобної процесії, на подвір'ї її будинку домовина з тілом Кобзаря стояла до ранку наступного дня, а в 1961 р. в місті встановили погруддя Кобзаря.

Тарас Шевченко спеціально приїздив на знаменитий Іллінський ярмарок улітку 1845 року. Прибувши в Ромни, Кобзар пішов оглядати це галасливе торжище, на яке з'їхалася сила-силенна купців із різних куточків Лівобережної України, далеких околиць Росії, навіть Персії.

«...Стояв спекотний липневий день. Повітря було сухе, насичене пилюкою і кінським потом. Жваво йшла торгівля тканинами, хутром, кіньми, сільськогосподарським реманентом, гончарними виробами...» Продавали тут і книги, про які, очевидно, написав Т.Г.Шевченко у своїй поемі «Княжна».

Тарас Григорович перебував у місті з 20 по 30 липня. Жив у наметі поміщика із села Городищі Пирятинського повіту Лева Миколайовича Свічки. Тут же, на ярмарку, він зустрівся з батьком декабриста Олександра Якубовича із села Липове Роменського повіту Іваном Олександровичем. А в літньому театрі Тарас Григорович дивився виставу Івана Котляревського «Москаль-чарівник». Він був захоплений високим, справжнім мистецтвом, уперше за своє життя побачив неповторну гру на сцені геніального українського актора Карпа Трохимовича Соленика, який виконував роль Чупруна. Тоді ж відбулася хвилююча зустріч двох митців. Згодом поет запише у своєму щоденнику: «Він видався мені природнішим і витонченішим, ніж незрівнянний Щепкін».

Лише у вечері, коли спадала спека, Тарас Григорович знаходив спокій. Він подовгу ходив зеленими берегами синьоокої Сули і милувався чудовими краєвидами. «І на третій день мого перебування в Ромні, згадував поет,- купив на жилет якоїсь тканини, фунт донського балику і з Родзянкою виїхав на Ромоданівський шлях.»

Ці незабутні враження від чарівної природи Посулля, мальовничих сіл, від гомінкого Ромоданівського шляху, обабіч якого височили козацькі могили, не раз виринатимуть у пам'яті Кобзаря. Потім відтворить їх у повісті «Наймичка», поемах «Великий лях», «Княжна» та «Капитанша».

Свято бережуть роменці пам'ять про Т.Г.Шевченка. 27 жовтня 1918 року в Ромнах, на тому місці, де в 1845 році стояв намет, у якому жив поет, було урочисто відкрито пам'ятник великому Кобзареві. Це один з перших монументальних пам'ятників на Україні. Його автор – наш земляк

Іван Петрович Кавалерідзе, який багатогранно поєднував у собі талант скульптора, драматурга і кінорежисера. Тоді на багатолюдному мітингу виступив хранитель Шевченкових реліквій Г.С. Вашкевич, який був особисто знайомий з Тарасом Григоровичем і брав участь у підготовці в спорудженні монумента. У 1982 році пам'ятник був оновлений київськими скульпторами Б.С. Довганем, В.М. Клоковим.

Восени 1843 року Тарас Григорович відвідав Андріївку, зупинявся в маєтку поміщиків Репніних.

Про це засвідчує й знайома Шевченка, княжна Варвара Миколаївна Репніна в листі до Шарля Ейнара: «Він поїхав з моїм братом в Андріївку, і напередодні його від'їзду я дала молитву, у якій були висловлені мої побажання йому. Він повернувся через десять днів...»

Тоді ж в Андріївці Тарас Григорович зустрічався з поміщиком із містечка Журавки, що на Полтавщині, Радіоном Івановичем Лукомським і написав його портрет, який зараз зберігається в Державному музеї Т.Г.Шевченка в Києві. Йому дуже сподобалася розкішна природа, сади, ліси й діброви, синьоокі ставки, пагорби з далеким видноколом. Усе це навівало творчий настрій.

Удруге в Андріївку поет приїздить 1845 року. Простуючи стежкою, порослою споришем, він побачив старенькі хатки з підсліпуватими вікнами та почорнілими стріхами. Деякі з них понижчали, наче в землю вросли, похилилися набік. І йому здалося, що за два роки село ще дужче постаріло.

Тарас Григорович спілкується з селянами, записує народні легенди, пісні, перекази. Він створює пейзажний малюнок «Урочище Стінка» (таку назву тут ще й досі має одна з мальовничих місцевостей). На ньому виразно зображено чудовий краєвид з пагорбами, перелісками, розсипаними далеко по долині хатами й багатою рослинністю, який зберігається в Національному музеї Тараса Шевченка в Києві. У 1967 році в Андріївці було встановлено погруддя Тараса Григоровичу.

У 1859 р. Тарас Шевченко був проїздом і в Юнаківці (нині Сумський район). У цьому селі в повоєнні роки деякий час жила праправнучка поета (по сестрі Катерині) Тетяна Дмитрівна Красицька.

Потім їде до Сум разом із Хрущовим Д.О.. Місто справило на нього приємне враження. Привернули його увагу чудові краєвиди з широкими луками, а особливо чистий, тихоплинний Псел, позолочені бані церков, ошатні будинки. Це було тоді повітове місто Харківської губернії. На поштовій станції змінили коней і поспішили до маєтку Хрущових.

На схилі височив панський будинок, казкові верби, що схилялися над ставом.

Тарас Григорович кілька днів перебував у маєтку члена Харківського губернського комітету «по влаштуванню селянського стану» Дмитра Олександровича Хрущова (1825-1873). Поет влаштувався на відпочинок не в пишному панському будинку, а в невеликій селянській хаті садівника М.І. Днесенка, що біліла в зеленій гушавині дерев на краю садиби. З її вікна Кобзар милувався ромен-цвітом, яким була суцільно, наче білим килимом, встелена вся гора.

На березі Псла варили кашу, ділилися враженнями та співами пісень у Лихвиному поет написав вірша «Ой на горі роман цвіте», створив етюд «Варенуші приятелі».

Тут він створює два пейзажних малюнки «В Лихвині», які входили до альбому Кобзаря 1858-1859 років, тепер зберігаються в Державному музеї Т.Г.Шевченка у Києві. На одному з них зображено ставок з греблею, біля якої хатина й могутні столітні верби. Трохи далі – схил гори з групою дерев. Інший малюнок відтворює вигляд частини садиби з будинком і кількома деревами. У Лифині художник пише етюд «Дуб», зустрічається з українським поетом-романтиком Михайлом Петренком, дарує дружині Д.О. Хрушова Наталії Олександрівні офорти «Приятелі» та «Вечір Альбано поблизу Рима» (з власноручним написом), особисто переписує для неї вірш «Садок вишневий коло хати».

Перебування поета у маєтку Хрушових не залишилося таємницею. Першими дізналися – лебединці, брати Олексій та Максим Залеські, художник аматор Отто Максимович Цеге фон Мантейфель запросили Тараса Григоровича у Лебедин.

Населення міста влаштувало йому теплу зустріч. Адже творчість поета і художника тут добре знали з 40-х років. У повіті широко поширювалися його офорти «Живописной Украины» (1844). У місті Тарас Григорович знайомиться з історичними пам'ятками. Зупинявся поет в одному з будинків невеликої садиби Залеських по Михайлівській вулиці, що зберігся до нашого часу майже в первісному вигляді.

У місті Шевченко зробив кілька ескізів, написав три невеликих картини, які подарував Максиму Михайловичу Залеському. На першій було намальовано самотнього засмученого пастушка, на другій – знесилена праця жінку-наймичку, котра зашиває на собі поділ порваної сорочки, на третій – купку селян за розмовою біля пригаслого багаття. Ці твори до 1932 року зберігалися в дочці М.М.Залеського Катерини Максимівни Сучкової.

У 1964 р. у Лебедині було встановлено пам'ятник поету.

У селі Гирівці (нині Шевченкове) народився російський письменник, знайомий Шевченка В. М. Лазаревський. Найстарший з шести братів Лазаревських – щирих друзів Кобзаря.

В. М. Лазаревський був особисто знайомий з Т. Г. Шевченком, подавав поетові-засланцеві матеріальну допомогу й листувався з ним.

Уперше познайомився з Шевченком в Орській фортеці 1847р., потім зав'язалася між ними дружба. У 1858 р. після повернення до Петербурга Кобзар майже три місяці жив у нього на квартирі. На вияв глибокої поваги до Михайла Матвійовича Шевченко намалював його портрет, а також подарував йому свій «Щоденник», у якому писав: «Пошли, господи, всем людям такую дружбу и такого друга, как Лазаревский» та офорт «Притча про робітників на винограднику».

Згадки про це село є в Шевченкових листах. На честь поета Гирівка перейменована в 1923 році на Шевченкове, а в 1959 р. споруджено пам'ятник Кобзарю.

Тема «Тарас Шевченко і Сумщина» має право на подальше вивчення, бо знання рідного краю не тільки формують високі громадянські почуття, а й слугують на благо людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алешко В. До перебування Т. Г. Шевченка на Сумщині // Вісті (Харків). – 1925. – 11 берез. (№57).
2. Гомонко І. Тарас Шевченко – творець модерної української нації / І. Гомонко // Батько Тарасові – батько союз. – Джерсі Сіті; Нью-Йорк, 1983. – С. 88, 95, 116.
3. Івакін Ю. Нотатки шевченкознавця : літ.-крит. нарис / Ю. О. Івакін. – К. : Рад. письменник, 1986. – 311 с.
4. Корнющенко І. Т. Г. Шевченко : літ. – мистецький календар Липоводолинщини / І. Корнющенко // Ленінський прапор. – 1974. – 8 берез. – С. 4
5. Лавський С. Шляхами Тараса Шевченка. Чернігівщина. – Богдана, 2006.
6. Олейников М. Т. Г. Шевченку у Лихвині, - Червоний промінь, 22 березня 1973 р.
7. Олейников М. Тут бував Кобзар / М. Олейников // Вперед. – 1976. – 24 лип. – С.4
8. Сапун П. перебування Шевченка на Сумщині. – Суми, 1995-С.18-19.
9. Скакун В. Літературна Сумщина/ Віктор Скакун. – К.: Муз. Україна, 1995.
10. Ступак Ю.П. Видатні художники на Сумщині. – Х.: Прапор, 1969.- С.15-16.
11. Сумська міська централізована бібліотечна система [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://library-sumy.com/sumy/pismennik_sumy/12/658/. – Назва з екрану.
12. Тарас Шевченко і Сумщина: збірник/ [упорядкув. О.П.Столбін]. – Суми: Ред. – вид.відділ облуправління по пресі, 1993. – С.104
13. Шевченко і наш край. З історії Лебединщини: збірник/[упорядкув. Р.П. Кружель]. – Лебедин: ВВ «Білий лебідь», 1994. – С.43.
14. Шентій К. Його книжки ходили по руках. – Вітчизна, 1989, №6, С.166-177.
15. Шентій К. Сучасники Шевченка, - Вітчизна 1997, №3 – С.216-2017.

REFERENCES

1. Aleshko V. Before the T. Shevchenko's stay in Sumy // Visti (Kharkiv). - 1925. - 11 March. (№ 57).
2. Gomonko I. Taras Shevchenko - creator of the modern Ukrainian nation / I. Gomonko // Father Tarasov - father union. - Jersey City; New York, 1983. - pp. 88, 95, 116.
3. Ivakin Yu Shevchenko's Notes: Summer-Crit. essay / Yu. O. Ivakin. - K.: Glad. writer, 1986. - 311 pp.

4. Kornushchenko I. T. G. Shevchenko: Summer. - Artistic calendar of Lipovodolinschiny / I. Kornushchenko // Lenin's flag. - 1974 - March 8 - P. 4
5. Layevsky S. By the ways of Taras Shevchenko. Chernihiv region. - Bogdan, 2006.
6. Oleinikov M. T. G. Shevchenko in Lihvin, - Red ray, March 22, 1973
7. Oleynikov M. Here was Kobzar / M. Oleynikov // Forward. - 1976 - July 24 - C.4
8. Sapukhin P., the presence of Shevchenko in Sumy region. - Sumy, 1995-pp. 18-19.
9. Skakun V. Literary Sumy / Victor Skakun. - K.: Muz. Ukraine, 1995.
10. Stupak Yu.P. Outstanding artists in Sumy region. - X.: Flag, 1969.- P. 15-16.
11. Sumy City Centralized Library System [Electronic resource]. - Access mode: URL: http://library-sumy.com/sumy/pismennik_sumy/12/658/. - Title from the screen.
12. Taras Shevchenko and Sumy oblast: collection / [ordering. O. P. Stolbin]. - Sumy: Ed. - kind of branch of the press office, 1993. - p.104
13. Shevchenko and our region. From the history of Lebedynschiny: collection / [ordering. RP Lace] - Lebedin: VV "White Swan", 1994. - P.43.
14. Shentius K. His books went hand in hand. - Homeland, 1989, No. 6, p. 166-177.
15. Shentius K. Contemporaries of Shevchenko, - Fatherland 1997, №3 - C.216-2017.

УДК УДК 37.035.6

Аксененко Л.Л.

молодший науковий співробітник
Лебединського міського художнього музею
з питань охорони пам'яток і розвитку туризму

ЛЕБЕДИНЩИНА – КОЗАЦЬКА ДОБА

У статті розповідається про дослідження поселень на території Лебединщини козацької доби: будівництво укріплень козаками-черкесами, заснування та устрій населених пунктів краю.

Ключові слова: Лебединщина сармати, скіфи, готи, гуни, хозари, печеніги, угри, половці, монголо-татарські племена, козаки, «Дике поле», «Леб'язий город».

Аксененко Л.Л. Лебединщина в казацький період.

В статті рассказывается об исследовании поселений на территории Лебединщины периода казачества: строительство укреплений козаками-черкесами, основание и устройство населенных пунктов края.

Ключевые слова Лебединщина, сарматы, скифы, готы, гунны, хазары, печенегы, угры, половцы, монголо-татарские племена, казаки, «Дикое поле», «Леб'язий город».

Aksenenko L.L. Lebedinskiy period cossack twenty-fourhours

Issledovaniye poseleniy na territorii Lebedinshchiny kazachestva: stroitel'stvo ukrepleniye kozakami-cherkesami, osnovaniya i ustroystvo naselennykh punktov kraya.

Key words Lebedinshchiny sarmaty, skify, goty, gunny, khazary, pechenegi, ugry, polovtsy, mongolo-tatarskiye plemena, kazaki, «Dikoye pole», «Leb'yazhiy gorod».

Український народ зберіг свою мову, культуру, традиції, незважаючи на перебування під владою сусідніх держав. На території Лебединщини проживали різні кочові народи: сармати, скіфи, готи, гуни, хозари, печеніги, угри, половці, монголо-татарські племена, козаки.

Нинішня територія Лебединщини знаходиться на колишньому «Дикому полі», яке виникло у середині XIII ст., після монголо-татарської навали. Протягом декількох століть наша територія перебувала в підпорядкуванні таких держав: у XIV ст. увійшла до складу Великого князівства Литовського, на поч. XVI ст. до Московської держави, у 1619 р. – Речі Посполитої, у 1634 р. – Московської держави.

З кінця XVI ст. «Дике поле» починає заселятися у зв'язку із початком його колонізації Московською державою. В XVII ст. частина населення Правобережжя Дніпра, потерпаючи від польської шляхти, вирушили на Схід. Люди оселялися на вільних землях «Дикого поля». Розселяючись біля водоймищ, вони засновували слободи. Сільських і міських жителів слобод тимчасово (на 10 – 30 років) було звільнено від повинностей і податків. Так утворюється Слобідська Україна або Слобожанщина.

Перші переселення на території Слобожанщини на початку XVII ст. розташовувались в Межиріччі, Пристайловому, Кам'яному, Великому Висторопі. На землях сучасної Лебединщини виникають: Будилка, Берестівка, Боровенька, Московський Бобрик, Курган-Озак. Перше масове розселення було менш інтенсивним (до битви під Берестечком), це 1638 і 1645-1647 рр.

Інтенсивне переселення проходило в складні часи: 1650-1652, 1659, 1711-1715 рр. Причиною другої хвилі переселення була поразка під Берестечком під час Національно-визвольної війни 1648-1657 рр. Люди переселялися «на слободи». Це – Лебедин, Павленкове, Ворожба, Пристайлове, Червлене, пізніше – Штепівка, Бишківці і Михайлівка, Малий Вистороп та Боброве [1].